

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA’LIM, FAN VA
INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

**BUXORO DAVLAT UNIVERSITETI HUZURIDAGI
PEDAGOG KADRLARNI QAYTA TAYYORLASH VA ULARNING
MALAKASINI OSHIRISH MINTAQAVIY MARKAZI**

**“YANGI O‘ZBEKISTONNING TARAQQIYOT
STRATEGIYASIDA HUQUQIY
MUNOSABATLAR”**

**MODULINING
O‘QUV-USLUBIY MAJMUASI**

“Davlat va huquq asoslari”

yo‘nalishi bo‘yicha akademik litseylar pedagog xodimlarini
malakasini oshirish kursining

BUXORO – 2024

Modulning o‘quv-uslubiy majmuasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligining 2023 yil “25” avgustdagi 391-sonli buyrug‘i bilan tasdiqlangan “Davlat va huquq asoslari” yo‘nalishi bo‘yicha akademik litseylar pedagog xodimlarini malakasini oshirish kursining o‘quv reja va o‘quv dasturiga muvofiq ishlab chiqilgan.

Tuzuvchi: **Shoev I.X.** – Buxoro davlat universiteti
“Yurisprudensiya va ijtimoiy-siyosiy
fanlar” kafedrasi katta o‘qituvchisi

Taqrizchi: **Raupov S.S.** – Buxoro davlat universiteti
“Yurisprudensiya va ijtimoiy-siyosiy
fanlar” kafedrasi professori, t.f.n.

MUNDARIJA

I. ISHCHI DASTUR	4
II. MODULNI O‘QITISHDA FOYDALANILADIGAN INTERFAOL TA’LIM METODLARI	9
III. NAZARIY MASHG‘ULOT MATERIALLARI	13
IV. AMALIY MASHG‘ULOT MATERIALLARI	18
V. GLOSSARIY	20
VI. ADABIYOTLAR RO‘YXATI	28

I. IShChI DASTUR

KIRISH

Dastur O‘zbekiston Respublikasining 2020 yil 23 sentabrda tasdiqlangan “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020 yil 3 dekabrda “Iqtidorli yoshlarni saralab olish tizimi va akademik litseylar faoliyatini takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ-4910-sonli Qarori, Vazirlar Mahkamasining 2019 yil 23 sentabrda “Oliy ta’lim muassasalari rahbar va pedagog kadrlarining malakasini oshirish tizimini yanada takomillashtirish bo‘yicha qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi 797-sonli hamda 2022 yil 1 iyundagi “Akademik litseylar rahbar va pedagog xodimlarining uzluksiz malakasini oshirish tizimini joriy etish to‘g‘risida”gi 296-sonli Qarorlari, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022 yil 28 yanvardagi “2022 – 2026 yillarga mo‘ljallangan yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi” to‘g‘risidagi PF-60-sonli hamda 2023 yil 8 maydagi “Yangi tahrirdagi O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasini amalga oshirish bo‘yicha birinchi navbatdagi chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi PF-67-sonli Farmonlarida belgilangan ustuvor yo‘nalishlar mazmunidan kelib chiqqan holda tuzilgan bo‘lib, u zamonaviy talablar asosida malaka oshirish jarayonlarining mazmunini takomillashtirish hamda akademik litseylar rahbar va pedagog kadrlarining kasbiy kompetentligini muntazam oshirib borishni maqsad qiladi.

Dastur doirasida berilayotgan mavzular orqali akademik litseylarda faoliyat olib borayotgan rahbar va pedagog xodimlarning hozirgi kunda boshqaruvda, korxona va tashkilotlarda Taraqqiyot strategiyasi dasturini joriy qilish va rivojlantirish, yangi O‘zbekistonning ijtimoiy-iqtisodiy, siyosiy rivojlanishining ilmiy-metodologik asoslari va ustuvor yo‘nalishlarini o‘rganish hamda O‘zbekiston taraqqiyotining yangi bosqichida ko‘zda tutilgan islohotlarni hayotga tatbiq etish masalalarini qamraydi.

Modulning maqsad va vazifalari

Modulning maqsadi: akademik litseylar pedagog xodimlari malakasini oshirish kursining **maqsadi** pedagog kadrlarining O‘zbekiston Respublikasini yangi Taraqqiyot strategiyasining maqsad va vazifalari, asosiy yo‘nalishlari, O‘zbekiston milliy taraqqiyotining yangi bosqichida fuqarolik jamiyatining shakllanishi va rivojlanishi jarayonida olib borilayotgan islohotlar, fuqarolik jamiyatini shakllantirish va rivojlantirishda O‘zbekistonning o‘ziga xos xususiyatlari to‘g‘risida chuqur bilim berish orqali ularda faol fuqarolik pozitsiyasi, tanqidiy taxlil va shaxsiy mas’uliyatini shakllantirishdan iborat.

Modulning vazifalari:

- O‘zbekiston milliy taraqqiyotining yangi bosqichida amalga oshirilayotgan isloxoatlarning mazmun mohiyatini o‘rganish;
- O‘zbekiston Respublikasining Taraqqiyot strategiyasini asosiy yo‘nalishlarini o‘rganish;
- O‘zbekiston Respublikasining Taraqqiyot strategiyasi amalga oshirish mexanizmlarini tushuntirish;
- O‘zbekistonda adolatli fuqarolik jamiyatini shakllantirish;
- O‘zbekiston Respublikasida demokratik huquqiy davlatni barpo etishdan iborat.

Modul bo‘yicha tinglovchilarning bilim, ko‘nikma, malaka va kompetensiyalariga qo‘yiladigan talablar

“Yangi O‘zbekistonning Taraqqiyot strategiyasida huquqiy munosabatlar” modulini o‘zlashtirish jarayonida amalga oshiriladigan masalalar doirasida:

Tinglovchi:

- fuqarolik jamiyatining iqtisodiy, ijtimoiy, ma’naviy va huquqiy asoslari;
- fuqaroviylik, fuqaro faolligi, demokratik institutlarni rivojlantirish;
- qonun ustuvorligi, saylov huquqi erkinligi;
- fuqarolik jamiyatini barpo etishning ilmiy-metodologik asoslari, mamlakatni yangilash va modernizatsiya qilish;
- siyosiy partiyalarning o‘rni va ahamiyati, fuqarolik jamiyati institutlarini shakllantirish va rivojlantirish, fuqarolarning o‘zini-o‘zi boshqarish organlari;
- millatlararo totuvlik va diniy bag‘rikenglik;
- jamoatchilik nazorati va davlat organlari faoliyatining ochiqqligi, ijtimoiy sheriklik;
- faol fuqarolik pozitsiyasiga ega bo‘lgan yosh avlodni tarbiyalashning asosiy yo‘nalishlari haqida ***bilishi*** kerak.

Tinglovchi:

- mamlakatni demokratlashtirish va fuqarolik jamiyatini qurish bo‘yicha o‘zining erkin fikrini bildirish olish;
- mamlakatimizda erishilayotgan yutuqlari va ularning xalqaro miqyosda e’tirof etilishini tahlil qilish;
- ta’limni insonparvarlashtirish asosida kasbiy malakalarni uzluksiz rivojlantirish;

- seminar mashg'ulotlarini o'tkazishning zamonaviy usullarini qo'llash;
- o'quv materiallarini yaratish modellaridan keng foydalanish;
- loyiha ishlarini tashkillashtirish va baholash *ko'nikmalariga* ega bo'lishi lozim.

Tinglovchi:

- O'zbekistondagi fuqarolik jamiyatini rivojlantirish jarayonlarini tahlil qila olish;
- taraqqiyotning o'zbek modeli va fuqarolik jamiyati mazmun-mohiyatini chuqur anglash;
- mamlakatimizda amalga oshirilayotgan bunyodkorlik ishlarida faol ishtirok etish va ijtimoiy-siyosiy faolligi va dahldorlik tuyg'usini namoyon etish;
- Yangi O'zbekiston Taraqqiyot strategiyasida belgilangan asosiy yo'nalishlar va vazifalar to'g'risida bilish;
- ta'limda innovatsion va raqamli texnologiyalardan foydalanish;
- ma'ruza mashg'ulotlarini o'tkazishning innovatsion usullarini qo'llash;
- kasbiy kompetentlik, pedagogik mahoratga doir xorijiy va mahalliy tajribalarni umumlashtirish;
- muloqot shaklidagi interaktiv ma'ruzalar o'tkazish *malakalariga* ega bo'lishi zarur.

Tinglovchi:

- shaxs va jamiyat manfaatlaridan kelib chiqib va davlat va fuqarolar o'rtasidagi munosabatlar uslubi va malakasi shakllantirish;
- O'zbekistonning Taraqqiyot strategiyasi va uning yo'nalishlariga doir maqsadlarining to'liq amalga oshirilishi bo'yicha ko'nikma malakalarni shakllantirish;
- Davlat haqida, islohotlar, jamiyat, fuqarolik jamiyatiga, huquqiy madaniyat bo'yicha yetarli bilimlarga ega bo'lish;
- mutaxassislik to'g'risida ma'lumotlarga ega bo'lish;
- fanning mazmun-mohiyati va o'ziga xosligi, fan bo'yicha nazariy va amaliy bilimlar haqida tasavvurga ega bo'lish kabi *kompetensiyalariga* ega bo'lishi lozim.

O'QUV MODULI BO'YICHA SOATLAR TAQSIMOTI

№	Modul mavzulari	Tinglovchining o‘quv yuklamasi, soat					
		Hammasi	Auditoriya o‘quv yuklamasi				Mustaqil ta’lim
			Jami	jumladan			
				Nazariy	Amaliy mashg‘ulot	Ko‘chma mashg‘ulot	
1.	“Yangi O‘zbekistonning Taraqqiyot strategiyasida huquqiy munosabatlar” modulini o‘qitilishdan ko‘zlangan maqsad va vazifalar.	2	2	2	-	-	-
2.	Inson qadrini yuksaltirish va erkin fuqarolik jamiyatini yanada rivojlantirish orqali xalqparvar davlat barpo etish.	2	2	-	2	-	-
3.	Mamlakatimizda adolat va qonun ustuvorligi tamoyillarini taraqqiyotning eng asosiy va zarur sharti.	2	2	-	2	-	-
JAMI		6	6	2	4	-	-

NAZARIY MASHG'ULOTLAR MAZMUNI

1-mavzu. “Yangi O'zbekistonning Taraqqiyot strategiyasida huquqiy munosabatlar” modulini o'qitilishdan ko'zlangan maqsad va vazifalar. (2 soat)

Yangi O'zbekiston orzusi va fenomeni. Yangi O'zbekiston: yangilanish va taraqqiyot omillari. Yangilanayotgan O'zbekiston. Jamiyat – islohotlar tashabbuskori. Jamiyatimizning yangi qiyofasi. Yangi O'zbekistonni barpo etishning mantiqiy va umumbashariy omillari.

AMALIY MASHG'ULOTLAR MAZMUNI

1-mashg‘ulot. Inson qadrini yuksaltirish va erkin fuqarolik jamiyatini yanada rivojlantirish orqali xalqparvar davlat barpo etish. (2 soat)

“Davlat – inson uchun” tamoyili – demokratik islohotlar mezoni. Davlat organlari–xalqqa xizmat qilishning samarali vositasi. Davlat boshqaruvining sivilizatsiyaviy imkoniyatlari. Hududiy masalalarni hal qilish mas’uliyati. Kuchli parlament va xalq vakillik organlari – Yangi O‘zbekistonnig tayanchidir.

2-mashg‘ulot. Mamlakatimizda adolat va qonun ustuvorligi tamoyillarini taraqqiyotning eng asosiy va zarur sharti. (2 soat)

Qonun ustuvorligi tushunchasi. Fuqarolik jamiyatini qurishda qonun ustuvorligi tamoyilining mustahkamlanishi. Hokimiyatlarning bo‘linish prinsipi va konseptual asoslari. Konstitutsiya va qonunlarda adolat hamda inson manfaatlarining ustuvorligi. Qonun ijodkorligi va huquqni qo‘llash amaliyoti. Mustaqil va odil sud tizimi.

O‘qitishda foydalaniladigan zamonaviy pedagogik va axborot texnologiyalar

Mazkur modul ma’ruza va amaliy mashg‘ulotlar shaklida olib boriladi.

Kursni o‘qitish jarayonida ta’limning zamonaviy metodlari, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari qo‘llanilishi nazarda tutilgan:

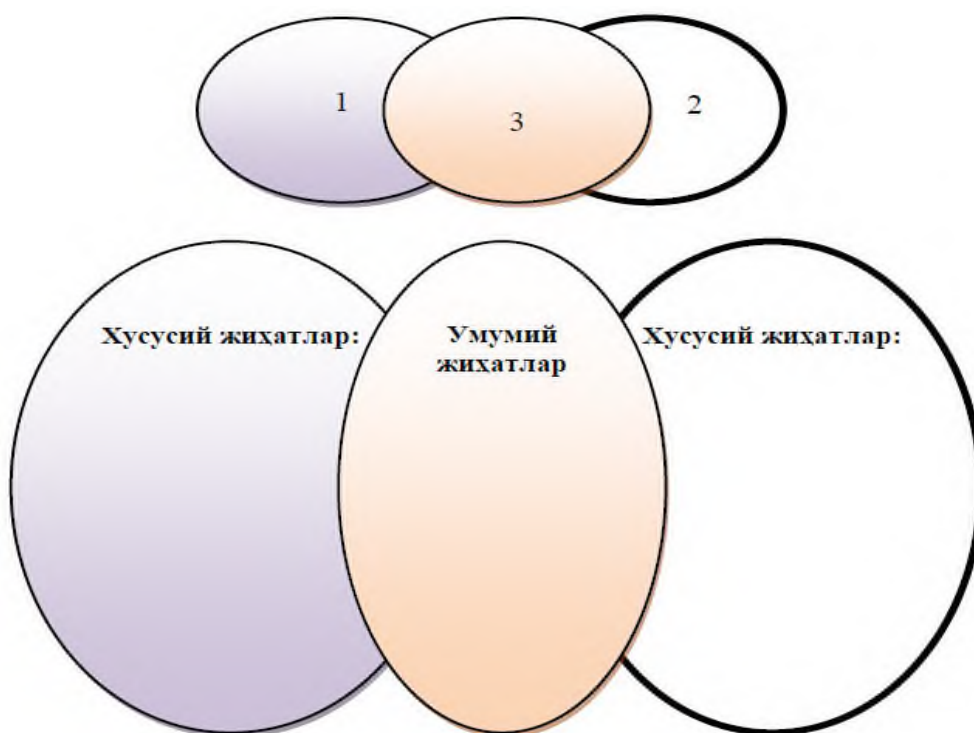
- ma’ruza darslarida zamonaviy kompyuter texnologiyalari yordamida prezentatsion va elektron-didaktik texnologiyalardan;
- o‘tkaziladigan amaliy mashg‘ulotlarda texnik vositalardan, ekspress-so‘rovlar, test so‘rovlari, aqliy hujum, guruhli fikrlash, kichik guruhlar bilan ishlash, kollokvium o‘tkazish, va boshqa interaktiv ta’lim usullarini qo‘llash nazarda tutiladi.

II. MODULNI O‘QITISHDA FOYDALANILADIGAN INTERFAOL TA’LIM METODLARI (AMALIY MASHG‘ULOTLAR BO‘YICHA)

1. “Venn diagrammasi” grafik organayzeri (GO)

Ta’lim oluvchilarda mavzuga nisbatan tahliliy yondashuv, ayrim qismlar negizida mavzuning umumiy mohiyatini o‘zlashtirish (sintezlash) ko‘nikmalarini hosil qilishga yo‘naltiriladi. U kichik guruhlarini shakllantirish asosida aniq sxema bo‘yicha amalga oshiriladi.

GO quyidagi sxema (grafik tasvir)ga ega bo‘lib, topshiriq shu sxema asosida bajariladi:

Grafik organayzer ta’lim oluvchilar tomonidan o‘zlashtirilgan o‘zaro yaqin nazariy bilim, ma’lumot yoki dalillarni qiyosiy tahlil etishga yordam beradi. Undan muayyan bo‘lim yoki boblar bo‘yicha yakuniy darslarni tashkil etishda foydalanish yanada samaralidir.

2. “Keys-stadi” texnologiyasi

“Keys-stadi” (ingliz tilida “case” – metod, “study” – muammoli vaziyat; vaziyatli tahlil yoki muammoli vaziyatlarni tahlil qilish) texnologiyasi ta’lim oluvchilarda aniq, real yoki sun’iy yaratilgan muammoli vaziyatni tahlil qilish orqali eng maqbul variantlarini topish ko‘nikmalarini shakllantirishga xizmat qiladi. U ta’lim oluvchilarni bevosita har qanday mazmunga ega vaziyatni o‘rganish va tahlil qilishga o‘rgatadi.

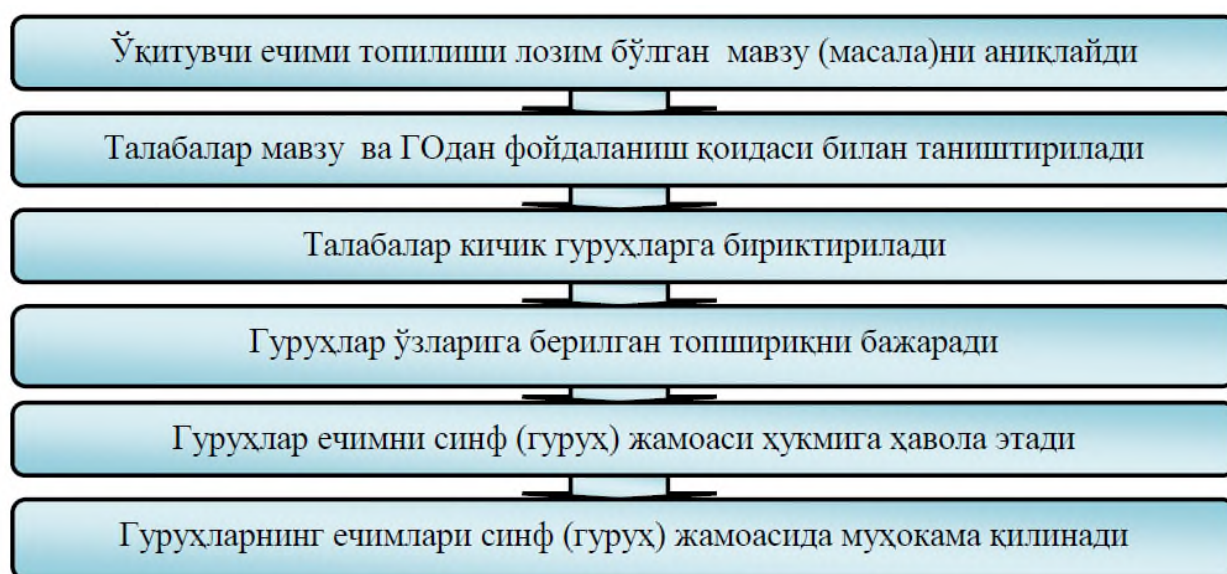
Texnologiyaning negizida muayyan muammoli vaziyatni hal qilish jarayonining umumiy mohiyatini aks ettiruvchi elementlar yotadi.

Bular quyidagilardir: ta'lim shakllari, ta'lim metodlari, ta'lim vositalari, ta'lim jarayonini boshqarish usul va vositalari, muammoni hal qilish yuzasidan olib borilayotgan ilmiy izlanishning usul va vositalari, axborotlarni to'plash, ularni o'rganish usul va vositalari, ilmiy tahlilning usul va vositalari, o'qituvchi va ta'lim oluvchi o'rtasidagi ta'limiy aloqaning usul va vositalari, o'quv natijalari.

3. “Konseptual jadval” GO

Ta'lim oluvchilarni o'rganilayotgan mavzu (masala yoki muammo)ni ikki yoki undan ortiq jihatlari bo'yicha taqqoslashga o'rgatadi. Undan foydalanishda ta'lim oluvchilarning mavzu yuzasidan mantiqiy fikrlash, ma'lumotlarni tizimli bayon qilish qobiliyatlari rivojlantiriladi.

Mashg'ulotlar chog'ida GOdan quyidagicha foydalaniladi:

4. “Klaster” GO

“Klaster” (g'uncha, to'plam, bog'lam) grafik organayzeri puxta o'ylangan strategiya bo'lib, uni ta'lim oluvchilar bilan yakka tartibda, guruh asosida tashkil etiladigan mashg'ulotlarda qo'llash mumkin. Klasterlar ilgari surilgan g'oyalarni umumlashtirish, ular o'rtasidagi aloqalarni topish imkoniyatini yaratadi.

5. “Konferensiya” metodi

Texnologiya ta'lim oluvchilarga ular tomonidan mavzu bo'yicha o'zlashtirilgan bilimlarni erkin bayon qilish, mazmunini o'z fikri, hayotiy misollar yordamida yoritilishini ta'minlashga xizmat qiladi.

O'quv jarayonida texnologiyadan foydalanish o'rganilayotgan muammo bo'yicha muayyan masalalarni hal etish, ma'lum jarayon (voqelik, hodisa)ning kelib chiqish sabablari, ularni bartaraf etish yo'llarini topish asosida ta'lim oluvchilarda mustaqil fikrlash, ijodiy izlanish, fikrini isbotlash va turli vaziyatlardan chiqib olish ko'nikma, malakalarini hosil qiladi.

Texnologiya tarbiyaviy xarakterga ega bo'lib, ta'lim oluvchilarga o'zlarida ijobiy fazilatlarni ko'proq shakllantirish, salbiy xislatlardan esa voz kechishlarida yordam beradi.

6. “Kichik guruhlarda ishlash” metodi

Metod ta'lim oluvchilar tomonidan muayyan bo'lim yoki boblar bo'yicha o'zlashtirilgan nazariy bilimlar asosida pedagogik faoliyatni tashkil etishga oid rejani ishlab chiqish ko'nikmalarini shakllantirishga xizmat qiladi. Uni qo'llash ta'lim oluvchilardan o'rganilayotgan mavzu mazmunini puxta o'zlashtirish, asosiy g'oyalarni umumlashtirish, ma'lum tizimga solish layoqatiga ega bo'lishni taqozo etadi.

Metod ta'lim oluvchilar faoliyatini juftlik, guruh va jamoa asosida tashkil etish imkonini beradi. Uni ma'naviy-ma'rifiy ishlarni tashkil etish, volontyorlik harakatlarini olib borish, pedagogik amaliyotni tashkil etishda qo'llash yanada samarali hisoblanadi.

Odatda rejani ishlab chiqishda pedagogik vaziyat, ta'lim oluvchilarning yosh, psixologik xususiyatlari, ma'naviy-ma'rifiy ishning yo'nalishi, mazmuni hamda samaradorlikka erishish imkoniyatiga egalik inobatga olinadi.

7. “FSMU” metodi

Grafik organayzer ta'lim oluvchilarda o'rganilayotgan mavzu yuzasidan fikrlarni mustaqil bayon etish, shaxsiy mulohazalarni dalillash (misollar bilan asoslash), bahslashish qobiliyatini shakllantirishga xizmat qiladi.

Ta'lim oluvchilarga quyidagi sxema bilan ishlash tavsiya etiladi:

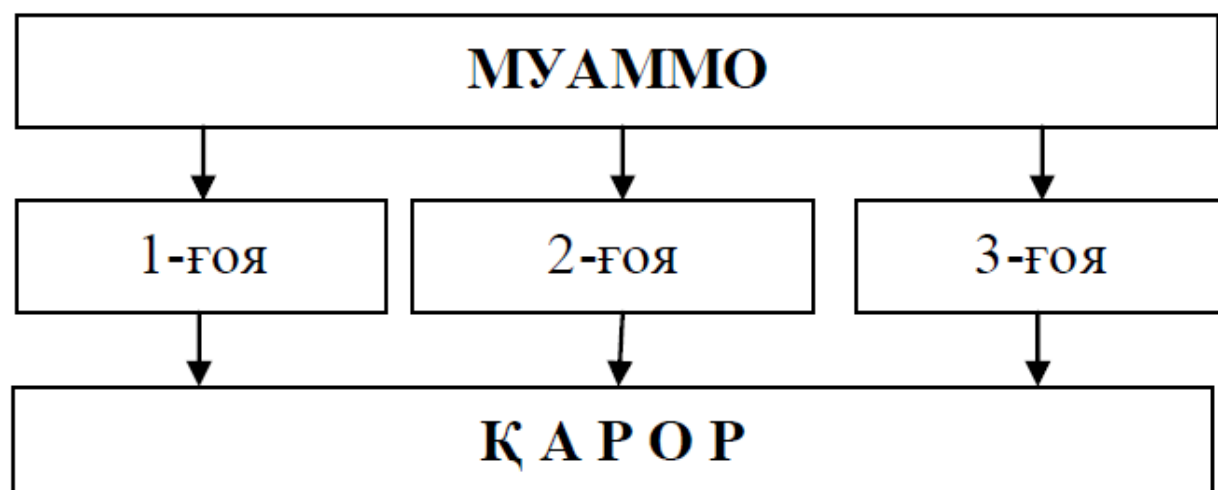
№	Тушунчалар	(Ф)	(С)	(М)	(У)
1.	Таълим методлари				
2.	Таълим воситалари				
3.	Таълимни ташхис қилиш				

8. “Qarorlar shajarasi” (“qaror qabul qilish”) strategiyasi

Strategiya muayyan fan asoslariga oid bir qadar murakkab mavzularni o'zlashtirish, ma'lum masalalarni har tomonlama, puxta tahlil etish asosida ular yuzasidan muayyan xulosalarga kelish, muammo yuzasidan bildirilayotgan bir nechta xulosa orasidan eng maqbul hamda to'g'risini topishga yo'naltirilgan texnik yondashuvdir. U avvalgi vaziyatlarda qabul qilingan qarorlarni yana bir bora tahlil qilish, uni mukammal tushunishga xizmat qiladi.

Ta'limda strategiyani qo'llash o'rganilayotgan muammo yuzasidan oqilona qaror qabul qilish (xulosaga kelish) uchun ta'lim oluvchilar tomonidan bildirilayotgan har bir variantni tahlil qilish, maqbul va nomaqbul jihatlarini aniqlash imkoniyatini yaratadi.

Unga ko'ra mashg'ulotlarda ta'lim oluvchilar quyidagi chizma asosida ishlaydi (u yoki bu tartibdagi faoliyatni olib borishda yozuv taxtasidan foydalanadi):

III. NAZARIY MASHG'ULOT MATERIALLARI

1-mavzu. “Yangi O‘zbekistonning Taraqqiyot strategiyasida huquqiy munosabatlar” modulini o‘qitilishdan ko‘zlangan maqsad va vazifalar. (2 soat)

REJA:

Yangi O‘zbekiston orzusi va fenomeni. Yangi O‘zbekiston: yangilanish va taraqqiyot omillari. Yangilanayotgan O‘zbekiston. Jamiyat – islohotlar tashabbuskori. Jamiyatimizning yangi qiyofasi. Yangi O‘zbekistonni barpo etishning mantiqiy va umumbashariy omillari.

2022 yilning 28 yanvar kuni O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoev «2022-2026 yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida»gi Farmonni imzoladi. Taraqqiyot strategiyasi 7 ta yo‘nalish va 100 ta maqsaddan tashkil topgan. Ushbu strategik hujjat O‘zbekiston uchun barcha sohalarda amalga oshiriladigan islohotlar uchun asos bo‘lib xizmat qiladi, desak aslo mubolag‘a bo‘lmaydi. Zero, bunga davlat rahbarining «2030 yilga borib, O‘zbekiston jon boshiga hisoblaganda, aholi daromadlari o‘rtacha ko‘rsatkichdan yuqori bo‘lgan davlatlar qatoridan o‘rin egallaydi. Bunga, avvalo, xususiylar sektorni rag‘batlantirish va uning ulushini oshirish hamda to‘g‘ridan-to‘g‘ri xorijiy investitsiyalarni jalb etish hisobidan erishish ko‘zda tutilmoqda», degan so‘zlari yaqqol dalil bo‘la oladi.

Ta'kidlash joizki, Taraqqiyot strategiyasida boshqa ustuvor vazifalar bilan bir qatorda, milliy iqtisodiyot barqarorligini ta'minlash, iqtisodiyot tarmoqlarining barqaror o'sishiga erishish, raqamli iqtisodiyotni drayver sohaga aylantirish, investitsiya muhitini yaxshilash, moliyaviy resurslarni ko'paytirish, tadbirkorlikni rivojlantirish, hududlarni ijtimoiy-iqtisodiy jihatdan yuksaltirish, eksport salohiyatini oshirish choralari ko'zda tutilgan.

Shu bilan birga, mamlakatda iqtisodiyotning barcha tarmoqlari, jumladan, energetika, sanoat, mashinasozlik, tog'-kon sanoati, qishloq xo'jaligi kabilarda barqaror yuqori o'sish sur'atlarini ta'minlash hisobiga kelgusi besh yilda aholi jon boshiga yalpi ichki mahsulotni 1,6 barobar oshirish, 2030 yilga borib, aholi jon boshiga to'g'ri keladigan daromadni 4 000 dollarga yetkazish maqsad qilingan. Yana bir asosiy maqsad, bu makroiqtisodiy barqarorlikni ta'minlash sohasida yillik inflyatsiya darajasini 2023 yilgacha 5 foizga bosqichma-bosqich pasaytirishdan iborat. O'z navbatida, inflyatsiya darajasini 2022 yilda 9 foizgacha, davlat budjeti taqchilligini esa YaIMga nisbatan 3 foizga pasaytirish ko'zda tutilmoqda.

Sanoat siyosatida belgilangan islohotlarga e'tibor qaratadigan bo'lsak, O'zbekiston bundan buyon milliy iqtisodiyotning barqarorligini ta'minlash va sanoatdagi ishlab chiqarish hajmini 40 foizga oshirish orqali yalpi ichki mahsulotda sanoat ulushini oshirishda davom etishini ko'rishimiz mumkin. To'g'ri, bu oson ish emas. Lekin, buning uchun sermahsul tarmoqlar belgilangan bo'lib, har biri o'zining maqsadli ko'rsatkichlariga ega. Xususan, oltin ishlab chiqarish hajmini 26 foizga, kumush ishlab chiqarishni 42 foizga oshirish, mis va qora metallardan tayyorlangan mahsulotlarni ishlab chiqarishni 2 barobarga ko'paytirish maqsadida metallurgiyada yirik investitsiya loyihalarini amalga oshirish shular jumlasiga kiradi. Shuningdek, kimyo sanoatida ishlab chiqarilgan mahsulotlar hajmi kimyo va geokimyoviy sanoatni rivojlantirish va tabiiy gazni qayta ishlash darajasini 8 foizdan 20 foizgacha yetkazish hisobiga 2 milliard AQSh dollarini tashkil etadi. Bundan tashqari, kelgusi besh yilda qurilish materiallari va to'qimachilik mahsulotlarini ishlab chiqarishni 2 baravar, charm-poyabzal mahsulotlarini ishlab chiqarish hajmini 3 baravar, farmasevtika mahsulotlarini

ishlab chiqarishni 3 baravar, elektrotexnika sanoatida yuqori qiymatli mahsulotlar ishlab chiqarishni 2 baravar, eksport hajmini 3 baravar, mebel ishlab chiqarish hajmini 2,8 baravarga oshirish ko'zda tutilgan.

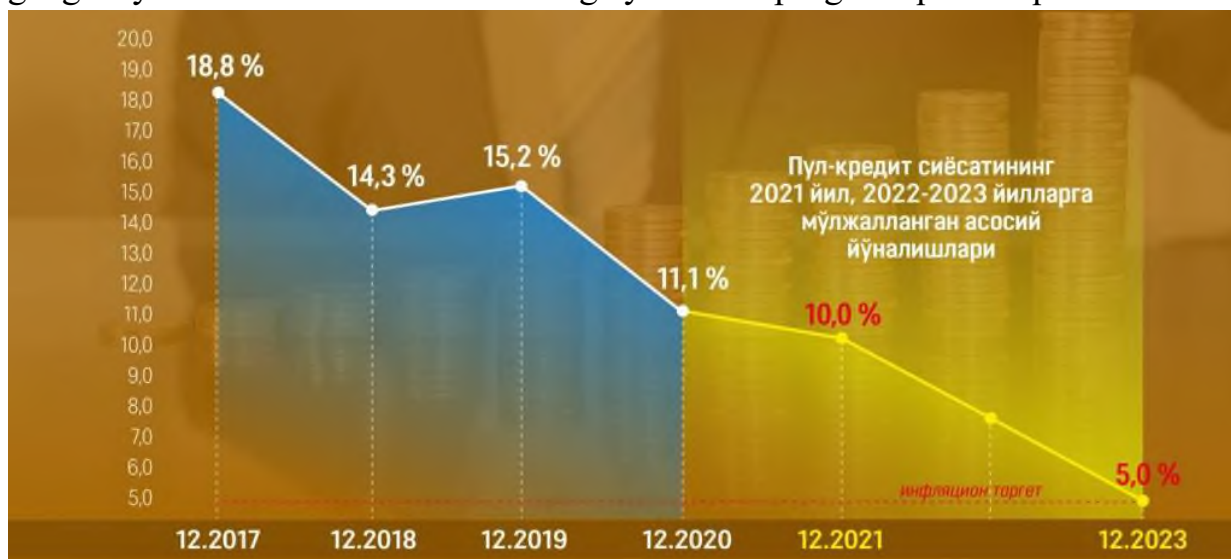
Ta'kidlash joizki, bularning barchasi iqtisodiyotni elektr energiyasi bilan uzluksiz ta'minlashni talab qiladi. Shu bois, boshqa rejalashtirilgan tadbirlarga qo'shimcha ravishda barcha sohalarga yashil texnologiyalarni faol joriy etish, energiya samaradorligini 20 foizga oshirish, atmosfera havosiga zararli gazlar tashlamasini 10 foizga kamaytirish taklif etilmoqda. Masalan, 2026 yilga kelib elektr energiyasi ishlab chiqarish ko'rsatkichini qo'shimcha 40 milliard kVt/soatga oshirish va uning umumiy sonini 110 milliard kVt/soatga yetkazish maqsad qilingan. Bundan tashqari, Hukumat 2026 yilgacha qayta tiklanuvchi energiya manbalarining ulushini 25 foizga yetkazish evaziga yiliga qariyb 3 milliard kub metr tabiiy gazni tejashni ham rejalashtirmoqda. Shu nuqtai nazardan, atmosfera havosiga zararli gazlar hajmini 8 million tonnaga qisqartirish ham rejalashtirilgan.

Shuningdek, raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish asosiy «drayver» sifatida belgilanib, kelgusida uning hajmini kamida 2,5 baravar oshirishni ta'minlash, 2026 yil yakuniga qadar esa iqtisodiyotning real sektori, moliya va bank sohalarida ishlab chiqarish va operatsion jarayonlarni raqamlashtirish darajasini 70 foizga

yetkazish ko'zda tutilgan.

Ma'lumki, islohotlarni investitsiyalarsiz amalga oshirib bo'lmaydi, bu o'z-o'zidan zarur investitsiya muhiti va qonun ustuvorligini talab qiladi. Shu nuqtai nazardan, kelgusi besh yilda 120 milliard AQSh dollari miqdorida, jumladan, 70 milliard dollar miqdoridagi xorijiy investitsiyalarni jalb etish rejalashtirilgan. Bundan tashqari, iqtisodiyotda moliyaviy resurslarni ko'paytirish maqsadida, kelgusi 5 yilda fond bozori aylanmasini 200 million AQSh dollaridan 7 milliard AQSh dollariga yetkazish, tijorat banklarida transformatsiya jarayonlarini yakunlab, 2026 yil yakuniga qadar bank aktivlarida xususiy sektor ulushini 60 foizgacha yetkazish ko'zda tutilgan.

Respublikaning eksport salohiyatini oshirish orqali eksport hajmlarini 2026 yilda 30 milliard AQSh dollariga, xususiy sektorning eksportdagi ulushini esa 60 foizga yetkazish rejalashtirilgan. Shuningdek, mahalliy ishlab chiqaruvchi korxonalar tomonidan ishlab chiqarilgan mahsulotlarni xorijiy davlatlarga chiqarishda ko'maklashish tizimini takomillashtirish hisobiga eksportchi korxonalar sonini hozirgi 6 500 tadan 15 000 taga, tovarlarning eksport geografiyasini 115 ta davlatdan 150 taga yetkazish prognoz qilinmoqda.

Yana bir e'tiborli tomoni shundaki, tadbirkorlikni yanada qo'llab-quvvatlash maqsadida hukumat tomonidan 2026 yilga borib tadbirkorlik sub'ektlari uchun soliq yuklamasini YaIMning 27,5 foizidan 25 foizi darajasiga, QQS stavkasini esa 15 foizdan 12 foizgacha kamaytirish, shuningdek bank, moliya va telekommunikatsiya kabi tadbirkorlik yo'nalishlarida foyda solig'i stavkasini 20 foizdan 15 foizgacha tushirish rejalashtirilgan.

Hukumat hududlarni rivojlantirishni yanada qo'llab-quvvatlash uchun markazlashmagan tizimga o'tish bo'yicha islohotlarni amalga oshirish orqali hududlarning iqtisodiy salohiyatini oshirishni ham maqsad qilgan.

Qishloq xo'jaligi davlat yalpi ichki mahsulotida katta ulushga ega, shu bois

qishloq xo'jaligining yillik o'sish sur'ati kamida 5 foizni tashkil etishi kutilmoqda, bu fermerlarning daromadlari kamida ikki barobar oshadi, degani. Bundan tashqari, O'zbekiston hukumati tuman va mahallalarni rivojlantirishda yanada differensiyalangan yondashuvni joriy etishni rejalashtirmoqda. Shu tariqa mahallalarning asosiy ixtisoslashuviga qarab, turli xil qishloq xo'jaligi, to'qimachilik sanoati yoki boshqa narsalar bo'ladimi, davlat rejalari har bir mahallaning o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olgan holda, ushbu mahalladagi drayver sohalarni qo'shimcha ravishda qo'llab-quvvatlaydi.

O'zbekistonning JSTga a'zo bo'lish jarayonlarini jadallashtirish Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasining ustuvor yo'nalishlaridan hisoblanadi. GSP+ tizimi doirasida Yevropa davlatlariga tayyor mahsulotlar eksportini kengaytirish ham dolzarb vazifalardan biridir.

Ta'kidlash joizki, O'zbekiston o'zining Taraqqiyot strategiyasida iqtisodiy o'zgarishlarning bir nechta ustuvor yo'nalishlarini belgilab berdi. Ushbu chora-tadbirlarni muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun esa ulkan salohiyat, mas'uliyat va katta resurslar talab etiladi. Shu sababli, Strategiyada belgilangan ko'plab maqsadlarda hamkorlar bilan aloqalarni yanada kengaytirish va jahon hamjamiyatiga integratsiyalashuv birinchi o'ringa qo'yilgan.

Umuman olganda, Taraqqiyot strategiyasida belgilangan salmoqli maqsad va vazifalar ijrosi Vatan taqdiriga befarq bo'lmagan barcha fuqarolarning faol ishtirokini talab etadi. Zero, fidokorona mehnatgina ko'zlangan marralarga yetish imkonini beradi.

IV. AMALIY MASHG'ULOT MATERIALLARI

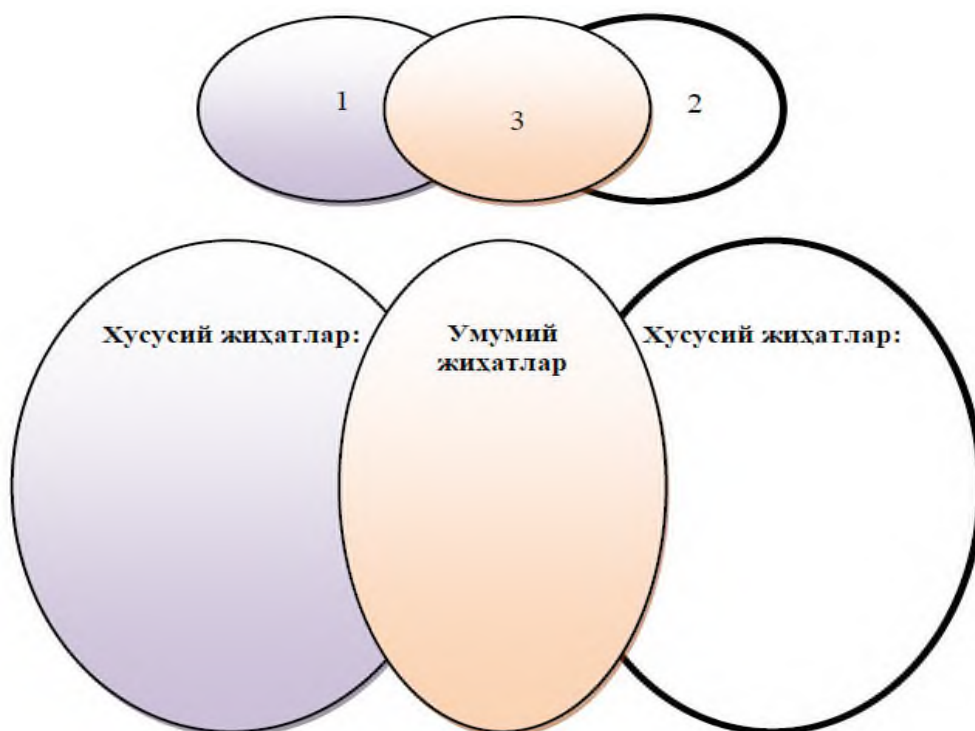
1-mashg'ulot. Inson qadrini yuksaltirish va erkin fuqarolik jamiyatini yanada rivojlantirish orqali xalqparvar davlat barpo etish. (2 soat)

“Davlat – inson uchun” tamoyili – demokratik islohotlar mezon. Davlat organlari–xalqqa xizmat qilishning samarali vositasi. Davlat boshqaruvining sivilizatsiyaviy imkoniyatlari. Hududiy masalalarni hal qilish mas’uliyati. Kuchli parlament va xalq vakillik organlari – Yangi O‘zbekistonning tayanchidir.

“Venn diagrammasi” grafik organayzeri (GO).

Ta'lim oluvchilarda mavzuga nisbatan tahliliy yondashuv, ayrim qismlar negizida mavzuning umumiy mohiyatini o‘zlashtirish (sintezlash) ko‘nikmalarini hosil qilishga yo‘naltiriladi. U kichik guruhlarini shakllantirish asosida aniq sxema bo‘yicha amalga oshiriladi.

GO quyidagi sxema (grafik tasvir)ga ega bo‘lib, topshiriq shu sxema asosida bajariladi:

Quyidagi savollarga javob bering:

1-keys

Taraqqiyot strategiyasi fanning o'qitilishdan ko'zlangan maqsad va vazifalarini ta'riflab bering?

2-keys

Yangi O'zbekiston orzusi va fenomenini ta'riflab bering?

3-keys

Inson qadrini yuksaltirish va erkin fuqarolik jamiyatini yanada rivojlantirish orqali xalqparvar davlat barpo etishini ta'riflab bering?

4-keys

Mamlakatimizda adolat va qonun ustuvorligi tamoyillarini taraqqiyotning eng asosiy va zarur shartiga aylantirishini tushuntiring?

5-keys

Milliy iqtisodiyotni jadal rivojlantirish va yuqori o'sish sur'atlarini ta'minlashni ta'riflab bering?

6-keys

Adolatli ijtimoiy siyosat yuritish, inson kapitalini rivojlantirishni ta'riflab bering?

7-keys

Ma'naviy taraqqiyotni ta'minlash va sohani yangi bosqichga olib chiqishni ta'riflab bering?

8-keys

Mamlakatimiz xavfsizligi va mudofaa salohiyatini kuchaytirish, ochiq, pragmatik va faol tashqi siyosat olib borishni ta'riflab bering?

9-keys

Davlat tizimini takomillashtirishni ta'riflab bering?

10-keys

Qonun ustuvorligini ta'minlash va sud-huquq tizimini yanada isloh qilishni ta'riflab bering?

11-keys

Iqtisodiyotni rivojlantirish va erkinlashtirishni ta'riflab bering?

12-keys

Ijtimoiy sohani rivojlantirishni ta'riflab bering?

13-keys

Xavfsizlik, diniy bag'rikenglik va millatlararo totuvlik, o'zaro manfaatli va amaliy tashqi siyosatni ta'riflab bering?

2-mashg'ulot. Mamlakatimizda adolat va qonun ustuvorligi tamoyillarini taraqqiyotning eng asosiy va zarur sharti. (2 soat)

Qonun ustuvorligi tushunchasi. Fuqarolik jamiyatini qurishda qonun ustuvorligi tamoyilining mustahkamlanishi. Hokimiyatlarning bo'linish prinsipi va konseptual asoslari. Konstitutsiya va qonunlarda adolat hamda inson manfaatlarining ustuvorligi. Qonun ijodkorligi va huquqni qo'llash amaliyoti. Mustaqil va odil sud tizimi.

Quyidagi savollarga javob bering:

1-keys

Yangi O'zbekiston: yangilanish va taraqqiyot omillarini ta'riflab bering?

2-keys

Jamiyat – islohotlar tashabbuskorini ta'riflab bering?

3-keys

Yangi O'zbekistonni barpo etishning mantiqiy va umumbashariy omillarini ta'riflab bering?

4-keys

“Davlat – inson uchun” tamoyili – demokratik islohotlar mezonini ta'riflab bering?

5-keys

Davlat organlari – xalqqa xizmat qilishning samarali vositasini ta'riflab bering?

6-keys

Davlat boshqaruvining tsivilizatsiyaviy imkoniyatlarini ta'riflab bering?

7-keys

“Kuchli parlament va xalq vakillik organlari – Yangi O'zbekistonnig tayanchidir” tushunchasini ta'riflab bering?

8-keys

Qonun ustuvorligi tushunchasini ta'riflab bering?

9-keys

Fuqarolik jamiyatini qurishda qonun ustuvorligi tamoyilining mustahkamlanishini ta'riflab bering?

10-keys

Hokimiyatlarning bo‘linish prinsipi va konseptual asoslarini ta’riflab bering?

11-keys

Konstitutsiya va qonunlarda adolat hamda inson manfaatlarining ustuvorligini ta’riflab bering?

12-keys

Qonun ijodkorligi va huquqni qo‘llash amaliyotini ta’riflab bering?

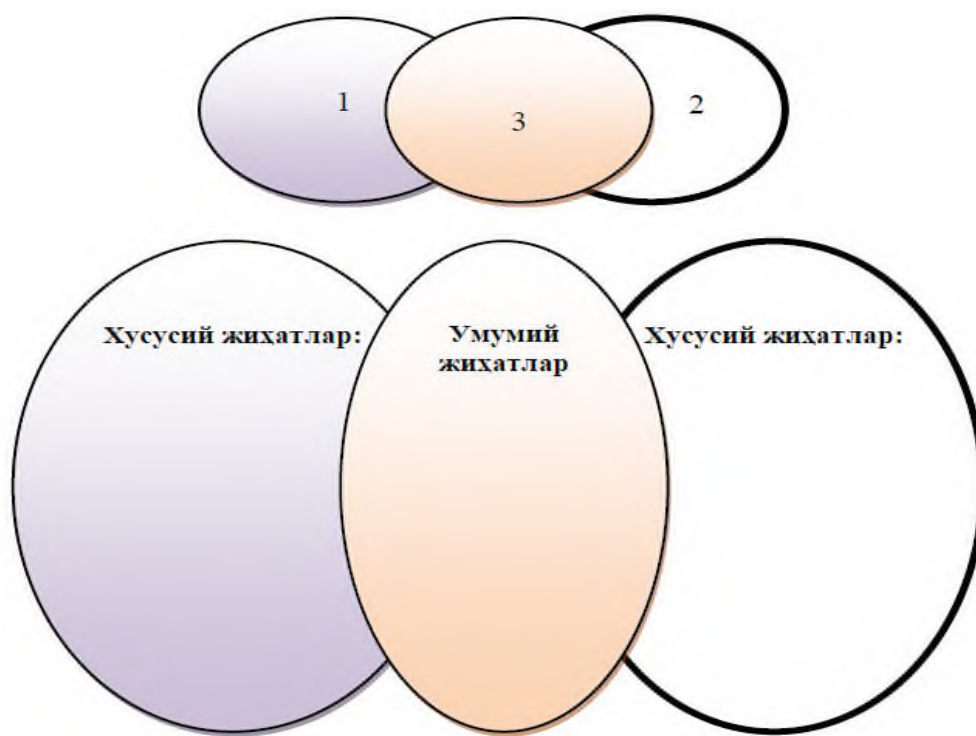
13-keys

Mustaqil va odil sud tizimini ta’riflab bering?

“Venn diagrammasi” grafik organayzeri (GO).

Ta’lim oluvchilarda mavzuga nisbatan tahliliy yondashuv, ayrim qismlar negizida mavzuning umumiy mohiyatini o‘zlashtirish (sintezlash) ko‘nikmalarini hosil qilishga yo‘naltiriladi. U kichik guruhlarini shakllantirish asosida aniq sxema bo‘yicha amalga oshiriladi.

GO quyidagi sxema (grafik tasvir)ga ega bo‘lib, topshiriq shu sxema asosida bajariladi:

V. GLOSSARIY

Akt - dalolatnoma, xuquqiy xujjat (qonun xujjati, normativ yuridik xujjat, xuquqiy xujjat) yoki tegishli organlar yoxud mansabdor shaxslarning xarakati.

Aktiv saylov xuquqi – fuqaroning deputatlar va mansabdor shaxslar saylovida, referendumda, ovoz berishda ishtirok etishga bo‘lgan ikki imkoniyatdan iborat xuquqi.

Asosiy qonun – davlatning konstitutsiyasini tavsiflash uchun ishlash qiladigan tushuncha. A.q. bilan konstitutsiya – umumiy qoidaga ko‘ra mushtarak tushunchalardir. Bu tushunchalar aniq xujjatning nomida foydalaniladi.

Asosiy xuquq va erkinliklar – konstitutsiya atamasida keng foydalaniladigan xamda davlatning konstitutsiyasida mustaxkamlab qo‘yilgan inson fuqaro huquqlari va erkinliklarini bildiradi.

Parlament – konstitutsiyaviy mamlakatlarda qonun chiqaruvchi organ.

Konstitutsiyaviy huquq fani – huquqshunoslik sohasini o‘rgatadigan fan.

Huquq – davlat tomonidan belgilangan yoki ruxsat etilgan va uning kuchi bilan himoya qilinadigan umummajburiy xulq-atvor qoidalarining tizimi.

Davlat – jamiyatdagi ijtimoiy jarayonlar ustidan siyosiy hokimiyat va

boshqaruvni tashkil etish. Siyosiy tizimning asosiy muassasasi.

Davlatning asosiy xususiyatlari: 1. Hokimiyatning legitimligi va uni ro'yobga chiqarishga monopoliya. 2. Fuqarolik jamiyati ichida va undan tashqarida munosabatlarni tartibga solib turish uchun maxsus muassasalarning borligi. 3. Hudud va aholining borligi, davlat o'z ta'sirini ana shularga o'tkazadi.

Davlat tuzumi:

1. Qonun chiqaruvchi hokimiyat mahkamasi (parlament, Oliy Majlis, kengashlar, kongress, seym).
2. Ijro etuvchi va farmoyish beruvchi muassasalar.
3. Sud hokimiyati idoralari.

Davlat, quyidagi asosiy vazifalarni ado etadi: xo'jalik yumushlari, tashkilotchilik yumushlari, fuqarolarning huquqlari va erkinliklarini muhofaza etish, nazorat qilish, davlat va jamiyatni muhofaza qilish, tashqi aloqalar, madaniy-tarbiyaviy ishlar.

Jamoat tashkilotlari – odamlar jamoasi bo'lib, ularni mushtarak manfaatlar birlashtirib turadi. Mazkur jamoa ushbu jamiyatni qabul qilingan qonunlar va me'yorlar bo'ysinib, muayyan maqsadlarni ro'yobga chiqaradi.

Jamoat tashkilotining xususiyati:

- tashkilot a'zolari aloqalar va manfaatlarining tizimi;
- ichki tuzilishini bunyod etish usullari;
- qarorlar ishlab chiqish va qabul qilishning shakli va usullari hamda usullarni amalga oshirish yo'llari.

Jamoat tashkilotlarining turlari (tiplari):

- kuchli g'oyaviy-siyosiy va ma'naviy aloqalar tizimlari bo'lgan tashkilot, ya'ni siyosiy partiyalar;
- muayyan maqsadlar va vazifalar amalga oshirishdan manfaatdor bo'lgan tashkilotlar (kasaba uyushmalari, tashkilotlar va boshqalar);
- muayyan dasturlar yoki xatto ayrim shaxslarni qo'llab-quvvatlash maqsadida tuziladigan tashkilotlar.

Istiqlol (arabcha – ozodlik, mustaqillik, erkin bo'lish) – inson, millat,

davlatning erkin rivojlana olish imkoniyatini ifoda etuvchi tushuncha. „Istiqlol” soʻzi „mustaqillik” soʻzi uchun oʻzak hisoblanadi va unga nisbatan birlamchi asos vazifasini oʻtaydi. Arab tilidan kirib kelgan bu soʻzlar asrlar davomida qoʻllanilib xalq tushunchasiga singib ketgan.

1991 yil sentabr – Mustaqillik kuni, deb eʼlon qilinganidan boshlab Oʻzbekistonda mustaqil rivojlanishning oʻziga xos va mos yoʻl, taraqqiyotning oʻzbek modeli tamoyillariga asosan huquqiy demokratik fuqarolik jamiyati barpo etmoqda.

Konfederatsiya – davlatlar toʻla adliyaviy va siyosiy mustaqillikni saqlab qolgan holda birlashdilar, markaziy hokimiyat, mushtarak qonunlar, fuqarolik va sud tizimi boʻlmaydi.

Millat – tarixan tarkib topgan barqaror ijtimoiy etnik birlik boʻlib, uning yagona iqtisodiy va ijtimoiy hayoti, umumiy xududi, tili, madaniyati, xulq atvori (psixologiya) mushtarak boʻlishi lozim.

Milliy anʼanalar – har bir xalqning asrlar davomida vujudga kelgan oʻziga xos madaniyat, nodir qadriyatlari, anʼanasi, urf-odatlar mavjud. Anʼanalar tarixiy saboqlardan oʻtgan, hayotda sinalgan, ijtimoiy taraqqiyotda yashashga qodir, avloddan - avlodga oʻtuvchi ijtimoiy xodisadir. Anʼanalar jamiyat rivojining ustuni, bamisoli hayot va ijod maktabi, yuqoriga koʻtarilishda suyanch, xalqning tarixiy taraqqiyotida erishgan barcha yutuqlarni ifodalovchi va saqlovchi omildir. U garchand shaklan milliy tavsifga ega boʻlsa-da, mazmunan umumbashariy mohiyatga egadir. Mustaqil Oʻzbekiston oʻzining yangilanish va rivojlanish yoʻlida umuminsoniy qadriyatlarga sodiqlik, maʼnaviy meroslar, aqliy foydalanish va uni boyitish masalasiga alohida eʼtibor berilmoqda.

Milliy munosabatlar – millatlarning aloqalari va hamjihatligi tizimi, shuningdek ular mavjudligi va ravnaki jarayonidagi millatlar ichidagi munosabatlari.

Milliy siyosat – davlatni tegishli siyosiy va adliyaviy hujjatlarida mustahkamlab qoʻyilgan, millatlar va elatlar oʻrtasidagi oʻzaro munosabatlarni tartibga solib turadigan muayyan maqsadga qaratilgan faoliyat.

Partiya – (lotincha soʻz boʻlib, qism maʼnosini anglatadi) sinflar, tabaqalar, ijtimoiy guruhlarining manfaatlarini ifoda etish uchun tashkil etilgan jamiyatning bir qismi. Partiya mohiyatining anglash uchun uchta yondashuv qabul qilingan:

- a) Biror - bir mafkuraviy doktrinaga ixlos qoʻygan odamlar guruhi;
- b) muayyan sinf manfaatlarini ifoda etadigan siyosiy tashkilot boʻlib, u ana shu sinfnings yetakchisi boʻladi;
- v) partiyani davlat tizimida ishlaydigan tashkilot sifatida muassasaviy tushunish.

Partiyaning belgilari: siyosiy birlik, hokimiyatga nisbatan faoliyat (asosiylari).

Siyosiy partiyalari turlari:

1. Koʻxna (arxaik) tipdagi partiya (amerika tipi); uyushgan aniq tizimning yoʻqligi, faoliyatining davriyligi (odatda saylov mavsumi paytida ishlaydi), aʼzolik davlat idoralariga ovoz berish natijalariga koʻra tayin etiladi, xayr-ehson evaziga ish koʻrish.

2. Parlament tipidagi partiya (yevropa tipi); tashkiliy tizimlarning mavjudligi, muayyan siyosiy doiralarga oʻz taʼsirini oʻtkazib, oʻzini parlament faoliyatiga chorlash, demokratizm negizidagi aʼzolik, partiya faoliyatini mablagʻ bilan taʼminlashning aralash tizimi, ijtimoiy tuzumni oʻzgartirmasdan ishlayotgan islohotlar partiyalari.

3. Ilgʻor tipdagi partiyalarning aniq tashkiliy tuzilmalarning mavjudligi, ijtimoiy munosabatlar barcha jabhalariga taʼsir oʻtkazish, davlat tizimiga bosh quyish, uyushish va ishlashning demokratik markazlashtirish tamoyillari, partiya faoliyati aʼzolik badallari bilan taʼminlanadi.

4. Boshqacha tamoyillar asosida uyushgan partiyalar (allomalar, zukkolar klublari, mason lojalari, xalqaro partiyalar va shunga oʻxshashlar).

Siyosiy partiyalarning asosiy turlari:

- monarxiya partiyalari;
- burjua konservativ partiyalar;
- fashistcha, oʻta oʻng partiyalar;

- liberal demokratik partiyalar;
- diniy partiyalar;
- sotsialistik, o'ta so'l, ekstremistik partiyalar, uyushmalar va konfederatsiyalar tarzida ishlaydilar, chunki anarxizm qat'iy tashkilotni tan olmaydi.

Referendum (umumxalq so'rovi) – bevosita xalq hokimiyatining muassasalaridan biri. Hokimiyat idoralari, davlat, jamiyat faoliyati uchun hayotiy muhim ahamiyatga molik bo'lgan masala xususida jami halqning ovoz berishi. O'ziga xos xislati: referendum yakunlari imperativdir, ya'ni ijro etish uchun majburiydir va uzil-kesildir. Referendum birinchi bor 1439 yilda Shveysariyaning Bern kantonida o'tkazilgan edi. Referendum o'tkazish barcha mamlakatlarda ko'zda tutilmagan. Masalan, 23 shtatni istisno etganda, AQShda umumxalq so'rovi o'tkazilmaydi. Sobiq Ittifoqda referendum 1989 yilda bo'ldi. Shu vaqtga qadar umumxalq muhokamalari va so'rovlari bo'lmagan edi.

Siyosiy tuzum. Siyosiy, ijtimoiy tashkilotlar va muassasalar, siyosiy qarorlar qabul qiluvchi idoralar, mafkura va an'analar majmuidirki, shular vositasida jamiyat tashkil etiladi. G'arb siyosatshunosligida siyosiy tizim ko'p hollarda siyosiy madaniyat bilan bir o'ringa qo'yiladi. Siyosiy tizimning unsurlari quyidagilardan iborat:

1. Siyosiy muassasalar va tashkilotlarning kichik tizimi, bularning orasida eng asosiysi davlatdir.
2. Siyosiy rejimda o'z ifodasini topgan siyosiy munosabatlarning kichik tizimi.
3. Qonunlar, huquqiy normalar, mafkuralar va axloq-odobda o'z ifodasini topgan g'oyalar va tamoyillarning kichik tizimi.

Siyosiy rejim – siyosiy hokimiyat davlatning yashashini ro'yobga chiqarish va jamiyatdagi munosabatlarini tartibga solib turish tizimi.

Siyosiy rejimning turlari:

1. Totalitar siyosiy rejim:
 - a) shaxsiy hokimiyat rejimi;

b) ijtimoiy guruh rejimi.

Bunday rejim fuqarolar jamiyatini, ijtimoiy hayot barcha jabhalarining siyosiy lashuvini rad etadi, shaxsni batamom yot qilib qo'yadi va uni o'ziga bo'ysundiradi.

2. Avtoritar siyosiy rejim:

a) diktatura;

b) byurokratik rejim.

Bu rejimning o'ziga xos jihati: hokimiyat vakillari mavqeining pasayishi, hokimiyatning bo'linmaganligi yoki uning rasman bo'linishi, hokimiyatning byurokratiya qo'lida jamuljam bo'lishi, siyosiy jabxaga boshqa jabhalarga nisbatan ustuvorlik berilishi, qonunchilikning rad etilishi, jazo (repressiv) mahkamaning borligi va uning ta'siri kuchliligi.

3. Liberal siyosiy rejim (asli lotincha so'z bo'lib, ozodlik demak) – bu siyosiy rejimning shunday bir shakli-ki, shaxsga nisbatan davlat yo'li bilan va ijtimoiy yo'l bilan; majbur etishning bir qadar yumshashini anglatadi. Inson huquqlarini, hokimiyatni bo'lishini, ishni o'z ixtiyori bilan tangalab olishni va va erkin raqobatni, sabr-qanoatni (tolerantlik) va boshqalarni e'tirof etadi.

4. Demokratiya (yunoncha so'z bo'lib, xalq va hokimiyat demakdir) – xalqni hokimiyat manbai deb e'tirof etishga, xalqning davlat ishlarini hal etishda ishtiroq etish huquqiga asoslangan va ayni vaqtda fuqarolarga keng qo'lamda huquqlar va erkinliklar berib qo'yiladigan davlat turidir.

Siyosiy madaniyat – siyosiy tizimi tarkibiy qismi bo'lib, davlat jamoat ishlarini hal etishda, demokratiyani chuqurlashtirishda odamlarning amaliy ishtiroqi va ularning onglik darajasini ifodalaydi, shuningdek ayni vaqtda ma'naviy madaniyatning juda muhim tarkibi uning mafkuraviy dunyoqarashi jihatidir.

Suverenitet – xalq huquqlarining shunday bir ko'rinishiki, bu mazkur xalqqa mustaqil yashashga, milliy o'ziga xoslikka, boshqa xalqlarning va o'z davlatining manfaatlarini hisobga olib, uning ravnaki uchun qulay shart-sharoitlarni taminlashga imkon beradi.

Unitarizm – davlat tuzilishining shunday tamoyiligi, bunda rasman mustaqil bo‘lgan tuzilmalarning huquqlari batamom markaziy hokimiyatga berib quyiladi va mazkur tuzilmalar faqatgina ma’muriy tizimga aylanib qoladi.

Fuqarolik jamiyati – demokratiyaning yuksak darajada rivojlanishi asosiy vujudga keladigan jamiyat bo‘lib, unda davlat va jamiyat boshqaruvi fuqarolar tomonidan to‘liq amalga oshiriladi. Shu tariqa fuqarolarining ijtimoiy-iqtisodiy va ma’naviy-ma’rifiy sohalaridagi imkoniyatlardan foydalanishi uchun shart-sharoitlar vujudga keladi.

Fuqarolik jamiyatining eng muhim belgisi fuqarolarning davlat tuzilmalari faoliyati ustidan to‘liq nazoratni amalga oshirishda namoyon bo‘ladi. Bunda fuqarolarning davlat uchun emas, davlatning fuqarolar uchun xizmat qilish tamoyili ustuvor ahamiyat kasb etadi va har bir fuqaroning jamiyat a’zosi sifatidagi imkoniyatlari to‘liqroq yuzaga chiqadi.

Fuqarolik jamiyatida insonlarning intellektual salohiyati o‘sib, jamiyat ijtimoiy-iqtisodiy imkoniyatlari kengayib borishiga mos ravishda mustahkamlanib, takomillashishidan iborat uzluksiz jarayon xisoblanadi.

Fuqarolik institutlari – jamiyatda qaror topgan nodavlat tashkilotlardir. Ular muayyan ijtimoiy-iqtisodiy, ma’naviy, siyosiy faoliyatni amalga oshiradilar. Fuqarolik institutlari tarkibiga jamoat tashkilotlari, jamoat birlashmalari, mahalla qo‘mitalari, jamg‘armalar va boshqalar kiradi. Kuchli davlatdan kuchli fuqarolik jamiyatiga o‘tishda fuqarolik institutlarining roli oshib boradi. Davlat o‘zining ko‘pgina funksiyalarini fuqarolik institutlariga beradi. Fuqarolik jamiyatida fuqarolik institutlari asosiy rol uynaydi.

Federatsiya – yagona ittifoq davlatining bir nechta davlat tuzilmalari yoki milliy davlat tuzilmalaridan tashkil topishi, ayni vaqtda bu tuzilmalar muayyan darajada siyosiy va adliyaviy mustaqillikni saqlab qoladilar.

Etatizm (fransuzcha so‘z bo‘lib, davlat demakdir) – davlatning jamiyat iqtisodiy va siyosiy hayotidagi mavqegining kuchayishini ta’riflashda qo‘llaniladigan atama. Davlatni ijtimoiy taraqqiyotning oliy natijasi va maqsadi deb biluvchi tushuncha. Etatizm g‘oyalari ko‘pgina siyosiy doktrinalarda ko‘zga

chalinadi. Kapitalizmga bo'lgan davrda bu g'oyalar asosan absolyutizmni asoslash va himoya qilish bilan bog'liq edi. Etatizm davlat kapitalizmning siyosati sifatida liberalizmga va demokratiyaga qarshi qaratilgan siyosat bo'lib, u davlatning kuchli hokimiyati bo'lishini talab etdi.

O'zini-o'zi boshqarish modellari: 1. Ingliz-sakson modeli mahalliy o'zini-o'zi boshqarishning eng namunali tipi hisoblanib, unda o'zini-o'zi boshqarish barcha haqiqiy hokimiyat; mahalliy manfaatlari doirasida amal qiladi. 2. Franso'zcha o'zini-o'zi boshqarishda esa hokimiyat (rasmani o'zini-o'zi boshqarishni qiluvchi mahalliy hokimiyat organlari hisoblanadi. 3. Germancha modelda esa davlat boshqaruvi bilan mahalliy o'zini-o'zi boshqarish yagona institut bo'lib uyg'unlashadi.

Hokimiyat. 1. Odamlar katta guruhlarining ijtimoiy munosabatlari shakli; 2. Muayyan ijtimoiy guruhning siyosatda va huquqiy mezonlarda o'z xoxish-irodasini o'tkaza bilish qobiliyati.

Hokimiyat munosabatlarining alomatlar: a) boshqaruvning alohida devoni; b) jamayarga nisbatan majbur etish; v) siyosiy hayotni tartibga solib turishdagi yakkahokimlik; g) boshqa davlatlarga nisbatan hokimiyat idoralarining suvereniteti.

Hokimiyatning legitimligi (lotincha so'z bo'lib, qonuniy, huquqiy degan ma'noni anglatadi) – ushbu atama M.Veber tomonidan ilmiy muomalaga kiritilgan bo'lib, ijtimoiy tartib va siyosiy faoliyatning davlat qonunlariga huquqiy asosligi demakdir. Shu bilan legitimlik hokimiyatni zo'ravonlik bilan egallab olishdan farq qiladi. Hokimiyatning legitimligi siyosiy munosabatlar tizimiga barqarorlik baxsh etadi. Chunki huquqiy jihatdan asoslanganlik bu o'rinda e'tiqodni, axloq-odobni o'ldiradi, hokimiyat sub'ektlari esa jamiyat nomidan vakolat organ bo'ladilar va jamiyat ularni nazorat qilib turadi. Shu tariqa jamiyatning yaxlitligi, ob'ektlarning birligi, siyosat sub'ektlarining hamda hokimiyat munosabatlarining birligi ta'minlanadi.

Huquqiy davlat – ijtimoiy hayotning barcha sohalarda qonun ustuvorligi, davlatning o'zi ham uning bilan bog'liq bo'lishi shaxsning erkinligi, uning

huquqlari va manfaatlari nomusi va qadr-qimmatining daxlsizligi, bularning muhofaza etishi va kafolatlanligi. Davlat va shaxsning o‘zaro ma’suliyati qonuni amalga oshirib ustida nazorat va konstitutsiyaviy kuzatish shakllarining mavjudligi.

Davlatning shakllari:

- Monarxiya;
- Respublika;
- Mustamlaka yoki boshqacha bo‘ysunish;
- Davlatning boshqacharok qurilishi.

Hokimiyatni bo‘lish tizimi – jamiyatni hokimiyatni taqsim etishga qaysidir darajada xosdir. Turli ijtimoiy kuchlar o‘rtasidagi murosai madora bo‘lib, jamiyatning barqarorligiga xizmat qiladi, hokimiyat munosabatlarining og‘ib ketishiga yo‘l qo‘ymaydi.

VII. ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

I. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining asarlari

1. Мирзиёев Ш.М. Миллий тараққиёт йўлимизни қатъият билан давом эттириб, янги босқичга кўтарамиз. 1-жилд, –Т., “Ўзбекистон”, 2017. - 592 б.
2. Мирзиёев Ш.М. Халқимизнинг розилиги бизнинг фаолиятимизга берилган энг олий баҳодир. 2-жилд, – Т., “Ўзбекистон”, 2019. - 592 б.
3. Мирзиёев Ш.М. Нияти улуғ халқнинг иши ҳам улуғ, ҳаёти ёруғ ва келажаги фаровон бўлади. 3-жилд. – Т., “Ўзбекистон”, 2019. - 400 б.
4. Мирзиёев Ш.М. Миллий тикланишдан – миллий юксалиш сари. 4-жилд. – Т., “Ўзбекистон”, 2020. - 452 б.
5. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг БМТ Бош Ассамблеясининг 75-сессиясидаги нутқи. // “Халқ сўзи”, 2020 йил 24 сентябрь.
6. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Шанхай ҳамкорлик ташкилоти йиғилишидаги нутқи. “Халқ сўзи”, 2020 йил 10 ноябр.

7. Мирзиёев Ш.М. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Олий Мажлисга Мурожаатномаси. 2020 йил 29 декабрь.
8. Мирзиёев Ш.М. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Олий Мажлисга Мурожаатномаси. 2022 йил 20 декабрь.
9. Мирзиёев Ш.М. Янги Ўзбекистон стратегияси. Тошкент: – Ўзбекистон, 2021.- 459 б.

NORMATIV-HUQUQIY HUJJATLAR

1. Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси. – Т., “Ўзбекистон”, 2023.
2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 20 апрелдаги “Олий таълим тизимини янада ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-2909-сонли Қарори.
3. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 11 июлдаги “Олий ва ўрта махсус таълим тизимида бошқарувнинг янги тамойилларини жорий этиш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-4391-сонли Қарори.
4. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 27 августдаги “Олий таълим муассасалари раҳбар ва педагог кадрларининг узлуксиз малакасини ошириш тизимини жорий этиш тўғрисида”ги ПФ- 5789-сонли Фармони.
5. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2019 йил 23 сентябрдаги “Олий таълим муассасалари раҳбар ва педагог кадрларининг малакасини ошириш тизимини янада такомиллаштириш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги 797-сонли Қарори.
6. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 3 декабрдаги “Иқтидорли ёшларни саралаб олиш тизими ва академик лицейлар фаолиятини такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-4910-сонли Қарори.
7. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2022 йил 28 январдаги “2022 – 2026 йилларга мўлжалланган янги Ўзбекистоннинг тараққиёт

стратегияси” тўғрисидаги ПФ-60-сонли Фармони.

8. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2022 йил 1 июндаги “Академик лицейлар раҳбар ва педагог ходимларининг узлуксиз малакасини ошириш тизимини жорий этиш тўғрисида”ги 296-сонли Қарори.
9. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2023 йил 8 майдаги “Янги таҳрирдаги Ўзбекистон Республикаси Конституциясини амалга ошириш бўйича биринчи навбатдаги чора-тадбирлар тўғрисида”ги ПФ-67-сонли Фармони.

ASOSIY ADABIYOTLAR:

1. Шарифхўжаев М. Ўзбекистонда очик фуқаролик жамиятининг шаклланиши. –Т.: Шарқ, 2003.
2. Қирғизбоев М. Фуқаролик жамияти: генезиси, шаклланиши ва ривожланиши. – Т.: Ўзбекистон, 2010.
3. Жалилов А бошқалар. Фуқаролик жамияти асослари. – Т.: Бактрия пресс, 2015.
4. Фуқаролик жамияти. Дарслик лойиҳаси– Т.: 2016. Зиёнет.уз. Муаллифлар жамоаси.
5. Ўтамуродов А. ва бошқалар. Фуқаролик жамияти фанидан тушунча ва атамалар луғати. Лотин ёзувида. Т.: Турон-замин-зиё. 2017. 23 б.т.

QO‘SHIMCHA ADABIYOTLAR:

1. Абдуазимов О. Фуқаролик жамияти ва оммавий ахборот воситалари. – Т.: Академия, 2008.
2. Ғуломов М. Маҳалла – фуқаролик жамиятининг асоси. – Т.: Адолат, 2003.
3. Жалилов Ш. Фуқаролик жамиятининг пойдевори. – Т.: Ўзбекистон, 2003.
4. Қирғизбоев М. Фуқаролик жамияти: сиёсий партиялар, сиёсий мафкуралар, сийсий маданиятлар. – Т.: Шарқ. 1998.

5. Қирғизбоев М. Фуқаролик жамияти: назария ва хорижий тажриба. – Т.: Янги аср авлоди, 2006.
6. Нишанбаева Э.З. Фуқаролик жамияти ва ижтимоий шериклик тамойиллари. – Т.: Шарқ, 2015.
7. Ўзбекистонда фуқаролик жамиятини шакллантиришнинг долзарб муаммолари: Ўқув қўлланма / Т. Дўстжонов, М. Мирҳамидов, С. Ҳасанов. – Т.: Иқтисод – Молия, 2006.
8. Ҳасанов Р., Ўтамуродов А. Фуқаролик жамияти: назария ва амалиёт. Услубий қўлланма. – Т.: 2016. 14 б.т.
9. Ўтамуродов А. ва бошқалар. Фуқаролик жамияти фанидан тушунча ва атамалар луғати. – Т.: Турон-Замин, 2017. 19,5 б.т.
10. Саидов А.Х. ва бошқалар. Конституциявий ҳуқуқ. Дарслик. -Т. «Complex Принт» нашриёти, 2019.

ELEKTRON TA'LIM RESURSLARI

[http:// akadmvd.uz](http://akadmvd.uz) (Ўзбекистон Республикаси ИИБ Академияси)

[http:// lex.uz](http://lex.uz) (Ўзбекистон Республикаси Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси)

[http:// eduportal.uz](http://eduportal.uz) (Мультимедия умумтаълим дастурларни ривожлантириш маркази)

[http:// www.connect.uz](http://www.connect.uz) (Ўзбекистон умумтаълим портали)

[http:// uzsci.net](http://uzsci.net) (Илмий таълим тармоғи)

[http:// www.ima.uz](http://www.ima.uz) (Интеллектуал мулк агентлиги)

[http:// www.academy.uz](http://www.academy.uz) (Ўзбекистон Республикаси Фанлар академияси)

[http:// www.ziyonet.uz](http://www.ziyonet.uz) (Ахборот таълим тармоғи)

[http:// uzedu.uz](http://uzedu.uz) (Ўзбекистон Республикаси Халқ таълим вазирлиги)

[http:// www.nuu.uz](http://www.nuu.uz) (Мирзо Улуғбек номидаги Ўзбекистон Миллий университети)

[http:// www.tsil.uz](http://www.tsil.uz) (Тошкент давлат юридик университети)

[http:// www.tuit.uz](http://www.tuit.uz) (Тошкент ахборот технологиялари университети)

[http:// www.buxdu.uz](http://www.buxdu.uz) (Бухоро давлат университети)